

Miloradović, Sofija

Karmen Kenda-Jež, *Shranli smo jih v bančah: slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v kanalski dolini*, Ukve – Ljubljana, 2007

Гласник Етнографског института САНУ 57 (1)

Београд, 2009

320–323.

#

Решење ове ситуације аутор види у поновном успостављању патријархата, прилагођеног модерним потребама, и у рехабилитацији односа жена према рађању, чиме би се успоставила изгубљена друштвена равнотежа.

Ова студија је, може се рећи, колико занимљива и информативна, толико и спорна. Прва и вероватно мање битна замерка је формалне природе, и односи се на чињеницу да текст није праћен класичним научним апаратом, односно – да се аутор није директно, у фуснотама позивао на изворе (наводи их на крају, у виду „коришћене литературе“). Због тога је често нејасна граница између његових искуствених ставова и размишљања и научних аргумената. Суштинска примедба се, међутим, односи на идеолошки концепт студије. Конструктивна и тачна запажања о последицама свеопште идентитетске кризе „мушког рода“ ипак одводе аутора на странпутицу фундаменталног сексизма. То се, вероватно, не дешава због његове евентуалне намере да демагошким средствима прогласи биологију најрелевантнијом и најнеспорнијом културном чињеницом, него због превиђања чињенице да проблем савременог друштва није недостатак једнакости него недостатак емпатије. Ова би се замерка, додуше, могла упутити и

профеминистичким и антифеминистички оријентисаним интелектуалним струјама. Наиме, одавно је јасно да свет у коме живимо није свет једнаких могућности за све, те да приступ ресурсима моћи одређују различити параметри, међу којима полна припадност никако није кључна. Овакво стање ствари тешко да би било промењено било каквим новим или старим патријархатом. „Слобода“ коју је у процесу трансформације и нестајања традиционалних друштвених образаца освијео/освојила модерни човек/модерна жена – неповратно је наслеђе савременог друштва. Како ће се она манифестовати на општем, цивилизацијском нивоу, ствар је зрелости појединаца који би, без обзира на полну/родну припадност, требало да теже остварењу идеала човечности, а не моћи заснованој на негирању и потцењивању другог.

Но без обзира на наведене замерке, у студији Владислава Ђорђевића налазе се елементи једне универзалистичке концепције која тежи помирењу, а не распламсавању борбе међу половима. Она је информативна, инспиративна и духовита, те, као што је речено на почетку, представља штиво вредно пажње.

Александра Павићевић

Shranli smo jih v bančah:
Slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini =
Contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale,
[avtor / autore Karmen Kenda-Jež], Ukve – Ljubljana, 2007, 73 str.

Иза лирског, носталгичног наслова *Shranli smo jih v bančah* (= Сачували смо их у шкрињама; књ. слн. *skrinja*, дијал. слн. *banka*) крије се термилошки речник одевне културе у Каналској долини (*Val Canale*), у Италији, где

словеначка мањина живи на крајњем северозападу словеначког језичког простора. Аутор речника је Кармен Кенда-Јеж, словеначки лингвиста и цењени стручњак међународног тима за израду Општесловенског лингвистичког

атласа. Заправо, речник је настао као резултат прикупљања грађе од стране тима стручњака, истраживача и омладине, који су заједнички радили у оквиру једног од истраживачких табора (= теренски скуп истраживача, чак и деце која уче словеначки) које организује Slovensko kulturno središče „Planika“ (= Словеначки културни центар „Планика“). „Поред монографије *Ovčja vas in njena slovenska govornica*, и дело које носи наслов *Shranli smo jih v bančah*, уобличено као књига, произашло је из рада истраживачких табора у Каналској долини, које од 2003. године поново организује SKS Planika. По форми, реч је о конкордантном дијалекатском речнику, који обухвата одевну терминологију лексиком, с вишејезичним тумачењима, те с пропратним текстом и фотографијама. По своме значају пак, ово је можда прва снажнија грана неког будућег дрвета бујније крошње – општег речника словеначких говора из области Каналске долине. Свакако, речник је признање оним домаћинима који се труде да сачувају свој матерњи језик и да кроз њега покажу сву посебност сопствене духовне и материјалне културе, која је саставни део тог маленог, али изузетно богатог мултикултурног простора“ [одломак из рецензије Вере Смоле (Vera Smole), цитиран на полеђини књиге; превела С. Милорадовић].

У обрнутој пропорцији стоје обим збирке термилошких назива која се овде приказује и њен значај. Наиме, невелик по обиму, овај термилошки речник вишеструко је значајан, пре свега као апологема традиционалне културе. Потом, познато је да сви периферни говори добро чувају архаичну лексиком, а лексички архаизми су, између осталог, од непроцењивог значаја при реконструкцији лексичког фонда из прошлих времена.

Основне напомене у вези с прикупљањем грађе (2003-2006) и настанком речника дао је Руди Барталот (Rudi Bartaloth) у Предговору (стр. 7). Књига *Shranli smo jih v bančah* почиње текстом *Oblačila naših dedkov in babic* (= Одећа наших дека и бака), који је заправо инсерт из једне радио-емисије (радио Трст А, 2006), а приповедач је Марија Мошиц (Maria Moschitz), иначе – главни информатор. Овај текст, у оквиру кога се налази и десетак веома квалитетних фотографија са коментарима, дат је најпре у дијалекту, а затим и на књижевном словеначком и на италијанском језику (стр. 9-16).

У одељку *Slovar oblačilnega izrazja* (такође преведеном на италијански) дате су опште методолошке напомене, структура самог речника, граматичке и друге информације (стр. 17-28), а потом следи Литература / Bibliografija (стр. 29-30).

Централни део књиге је, свакако, термилошки речник (стр. 31-60) са 568 одредница, у коме је читав лексички репертоар представљен тројезично – с еквивалентима на књижевном словеначком, италијанском и немачком језику. Разлога за двојност одреднице (књижевна и дијалекатска реч) било је неколико, али је најважнији био тај да се омогући *enakovredno združevanje tistih besed iz govorov posameznih vasi, ki se med sabo ločijo samo po različnih glasovnih uresničitvah* (стр. 18). У основи, речнички чланак се састоји од акцентоване одреднице и три целине које су и графички одвојене: у првој се дају граматички подаци, у другој се даје тумачење одреднице са потврдама, а у трећој су документовани извори. Прва целина, дакле, садржи основна граматичка обележја одредничке леме, њене фонетске и творбене варијанте, уз њихов географски распоред. Дијалекатска реч је објашњена на два начина – или путем књижевног еквивалента или

путем потпуне дефиниције значења, уколико у књижевном језику таква реч не постоји. Примери су давани словеначком националном транскрипцијом. Реч је о илустративном материјалу, тј. о контексту у коме је забележена реч са наведеним значењем, тако да су примери много више но само потврда употребе дате одреднице. Уосталом, они у речницима служе и као испомоћ читаоцу код оних дефиницијских јединица које му се учине семантички недовољно информативним. Према потреби, навођени су и стални синтагматски спојеви и фразеолошки изрази, као и различите ознаке (фреквентност, стилистичка квалификација). Након навођења извора / литературе упућује се на синонимне речи и изразе. У оквиру речничког чланка покадшто је посведочен и етнокултурни контекст у коме дата одредница функционише. На пример, код леме *facolet* (= повезача) можемо прочитати следеће: *V prvi polovici 20. stoletja je k ženski praznji obleki domačink spadala pod brado zavezana ruta.* Графички симболи у речнику, који се у савременој лексикографској пракси користе за означавање неких општијих појединости у речничкој структури, уводе се у сврху економисања простором.

Када је у питању овакав „релативно отворен лексички низ“ (терминологија материјалне културе), очекиван је знатнији удео страних речи, а посебно ако се има у виду екстремно периферни географски положај народног говора из кога потиче сакупљена лексика. Наиме, овај словеначки говор налази се у окружењу доминантног италијанског језика, али и под знатним утицајем немачког, што се очитује у великом броју адаптираних позајмљеница из ових двају језика.

На крају књиге (стр. 61-73) налазе се три веома корисна додатка, тј. три

индекса: књижевнословеначки–дијалекатскословеначки, италијанско–дијалекатскословеначки и немачко–дијалекатскословеначки.

Треба истаћи да термилошки речник одражава и непосредну везу међу записаним речима и сачуваним предметима: на пример, списак термина за женске одевне предмете (и њихове делове) знатно је богатији од оних за мушке. Најстарији одевни предмети били су власништво припадника генерација рођених половином 19. века, а углавном се сачувала празнична одећа: *informantke pa navajajo, da so imeli v prvi polovici 20. stoletja moški eno praznjo obleko za poroko, večje praznike in pogreb, otroci pa nedeljsko obleko za k maši (in za večje praznike) ter popoldansko nedeljsko obleko* (стр. 17). Разноврсност сачуваних одевних предмета, као и њихових назива, како каже аутор, сведочи о разапетости између везаности за традицију и отворености за новине, између народних заната и организованих курсева кројења и шивења, између руралног и урбаног (стр. 17-18). Та разноврсност недвосмислено сведочи и о сталним међукултурним додирима на подручју Каналске долине.

Материјал који доноси овај термилошки речник може бити подједнако значајан и занимљив истраживачима из различитих области, јер доноси различите врсте информација. Из њега се могу извлачити закључци од значаја и за локални етнокултурни план и за ширу етнодијалектолошку перспективу, којом бивају обухваћени међуетнички и међујезички контакти, а материјал који је у њему представљен биће веома користан и приликом утврђивања ширих изолекси – на општесловенском плану. Те ће изолексе поуздано сведочити о неким етнокултуролошким датостима, а пажњу филолога усмерава-

ће на питања лингвистичког одраза тзв. контактних ситуација.

* * *

Чињеница да је у овом терминолошком речнику похрањена грађа из словеначке дијаспоре, као и чињеница да и у памћењу најстаријих становника наших крајева бледе сећања на многе реалije традиционалне културе, а народни говори мењају своју физиономију захваћени ковитлацем савремених цивилизацијских токова, учинили су више него смисленим труд колегинице Кенда-Јеж, као и њених сарадника, да обради и представи терминологију једног значајног сегмента словеначке материјалне културе. Тако, о реченом сведочи и одломак из рецензије Петера Вајса (Peter Weiss), дат на полеђини овде приказане књиге: „Из овог се речника још једном види стара и сасвим једноставна истина да се у дијалекту може речима изразити све што је потребно (или је било када требало) казати и изразити. Том приликом, говорници дијалекта користе средства која су на располагању језицима уопште, а то су поступци у творби речи, семантички преноси, описи речи, позајмљивање из других језика и прилагођавање словеначком језику.

Речник доказује изражајну моћ словеначког дијалекта који се говори у Каналској долини, на северозападном

рубу словеначког језичког простора. Он сведочи о некадашњој и садашњој живој примени, и документује то језичко богатство за будућност, која постаје све више конфекцијска и, у том погледу, језички све сиромашнија“ [превела С. Милорадовић].

Тежња да се од заборава отме нешто лепо и вредно присутна је код свих који имају свест о значају традиције, о чему подједнако сведочи представљени терминолошки речник, од стране његовог аутора скромно назван лексикографским прилогом, као и следеће речи С. Гаговића, преданог сакупљача народне лексике у пивској области: „Можда се све то мени тако причињавало, као много штошта у животу, па сам баш те умируће и увеле ријечи прво и почео да биљежим, мислећи да им тако помажем да остану у животу, јер су оне носиле одраз давнине. Сакупљене у заједничку прегршт све су ми се учиниле једнако важним, неодвојиве једне од других, јер су подједнако одражавале народни живот и у себи носиле особености гледања и душу народа мога родног краја. Прикупљене и предате надолазећем времену отргнуће се коначном и безнадежном заборава.“

[Светозар Гаговић, Из лексике Пиве (село Безује), Српски дијалектолошки зборник LI, Београд 2004, 1-312]

Софија Милорадовић